

ב. לידן : סיפור עתיקים

בעת בחינות־האביב פגש פרופיסור ואסילי איואנוביץ' סטאכילב במסדרון האוניברסיטה באשה צעירה שנראתה לו מוכרת. האשה האטה צעדה, הסתכלה לתוך עיניו בעיניה היפות, כעין הספיר כמעט, ואמרה:

„האינך מכיר אותי, ואסילי איואנוביץ' ? אני ניצאייבה, תלמידתך לשעבר“.

מיד זכר סטאכילב נערה צעירה מאד, עתה־זה סיימה את בית־הספר, שבאה אליו לפני שש או שבע שנים, כשהחלטתה נחושה להיעשות בלשנית ויהי־מה. מומחיותו של סטאכילב היתה ספרות רוסית עתיקה, והנערה מיד משכה את תשומת־לבו בבקיאותה בסיפורים ופתגמים רוסיים עתיקים, ובהתבטה לאוצר הלשון הרוסית... אך משנתקבלה לאוניברסיטה למדה בה ניצאייבה שנתיים ימים בלבד, ובאופן כה בלתי־צפוי עזבתה, כמעט בלי להסביר את פשר הסתלקותה.

מן־הסתם קשתה עליה המשימה, ללמוד ולהרויח לחמה בעת־ובעונה־אחת. „כמה אני שמח לראותך“, אמר סטאכילב, בלחצו את יד האשה הצעירה, ובפניה, שעתה לבשו את מיטב נשיותם, כמו גילה את תווי־פניה של קסניצ'קה ניצאייבה הצעירה.

הזמן כבר הטביע חותמו בפנים האלה שחידשו את יפיים, וניכר היה שלא בנסיון אחד בלבד עמדה האשה הצעירה.

„במפתיע כל־כך עזבת אז את האוניברסיטה עד שפשוט נעלמת משדה־ראייתי. ואני בתחילה קיויתי שתיעשי חוקרת טובה בספרות עתיקה“.

„לא, ואסילי איואנוביץ', לא נסתייע הדבר בדיי“, ענתה קסניה. „אני בחרתי לי מקצוע אחר לגמרי, נעשיתי עתונאית... עובדת מעט בעתונים“.

„הנה כך“, אמר, מאוכזב כלשהו. „ואילו בזמנו כמעט ידעת על־פה את כל דבר על חורבן אדמת רוסיה“.

„גם עכשיו אני זוכרת“, חייכה. „הו, האר מאירה ופאר מפוארת אדמת רוסיה ! וביופי רב מופלאה ישותך...“

השתקו.

„נו, וכי מה, שמח מאד לראותך“, אמר סטאכילב, כאילו נפגש מחדש עם אותה סטודנטית אשר בשעתו תלה בה תקוות.

„וכי לא תרשה לי, ואסילי איואנוביץ', לסור אליך ביום מן הימים ?“ שאלה קסניה, חוככת בדעתה. „רצוני להראות לך כתבי־יד עתיק ביותר שמצאתי בעת מסעי האחרון באונגרי“.

„הנה כך“, הצטהל סטאכילב. „רוצה לומר שלא התקררת לגמרי ביחס לספרות העתיקה ? נו, וכי מה, אנא סורי, ינעם לי מאד“.

הוא הוציא פנקס־כיס, בדק בו את מועדי הבחינות המצוינות בו, והם קבעו שקסניה ניצאייבה תסור אליו ביום־החמישי בערב.

שנתיים קודם־לכן מתה עליו אשתו. היא מתה בצורה טראגית במוסד לחולי־

עצבים. עד אז סבלה זמן רב מהפרעות נפשיות וחיו של סטאכייב נהרסו. אף הוא עצמו נתמלא חששות ונחלש בפנימיותו, אך בכל זאת הרכיח את עצמו על חולשתו זו. ילדים לא היו להם, והוא נותר ערירי. בתחילה היתה הבדידות מפילה עליו מורא; לאחר־מכן נעשתה לו הרגל, וכמו בשפכר־הימים החל לחיות חיי רווקות בלתי־מסודרים. דרך־כלל מופיעים הספרים לפני האדם כידידים מסורים בעת צרה, ועתה היה כל זמנו הפנוי של סטאכייב נתון לחיפוש אחר ספרים, לשיטוט בין חנויות הבוקיניסטים, ולעבודתו היסודית על השרידים הספרותיים של רוסיה הקיובית.

קסניה דייקה ובאה בשעה היעודה. על מקום ימי האביב הגועשים, מלאי־הרטטים, באו אט־אט ימי הקיץ — היה כבר חודש יוני, הבחינות כבר הסתיימו, ובאופק כבר עמדו ימי החופש.

„נו, הראינא, איזה כתבי־יד העלית שם?“ אמר סטאכייב, ניגש ישר לענין. היה זה כתבי־יד מסוף המאה ה־ט״ו, כתוב ומעוטר בסילסולים סלאביים ואותיותיו הראשונות, בראש כל קטע, צבועות בצבע קינובר. כהרגלו שאף סטאכייב אל קרבו את ריחו העתיק של הגויל, השובה את לבו.

„המ...“, אמר לאחר דקות מספר, „זהו העתק מסיפור על דבר יסוד מגזר אוטרוץ' בטבירה, וניתן לשער שהוא כתבי־יד נדיר ביותר. האם לא תסכימי להשאיר בידי את כתב־היד הזה?“

„לאמיתו של דבר רציתי לתת לך אותו במתנה, ואסילי איואנוביץ׳“, אמרה קסניה, מסמיקה מעט. „כה הרבה עשית למעני בשעתו, וכשמצאתי את כתב־היד מיד חשבתי עליך“.

בעדינות כמעט הסתכלה באיש הזה ממוצע־הקומה, שבשערות צדעיו הקצרות כבר שיבה זורקה, באיש הזה בעל הפנים הרוסיים והפשוטים המוארים באור נשמה זכה.

„נו, יודעת את, להביא מתנות כאלו...“, הניע סטאכייב בראשו: „אקח ממך את כתב־היד, כדי לחקור אותו, ואחר־כך נמסור אותו לבית־הגניזה כלשהו“.

„בעצם, רשאי אתה לעשות בו כאוות־נפשך, ואסילי איואנוביץ׳“, אמרה קסניה, „אך, מכל מקום, את כתב־היד הרשה־נא לי להגיש לך במתנה. הוא נמצא ברשותו של אומן בית־מלאכה למסגרות באונגי... לדבריו נמסר כתב־היד הזה מדור לדור“.

„נו, וכי מה, חֲדָחֶן לך“, ענה סטאכייב, בהניחו בזהירות את כתב־היד הצדה, „וגם נעים לי ביותר שמדובר בסיפור על העלמה המקסימה קסניה... ועכשיו ספרינא, איך הסתדר אצלך הכל בחיים, ומדוע עזבת את האוניברסיטה ונעשית עתונאית?“ קסניה השתתחה רגע. ספרי חדר־עבודתו של הפרופיסור התגבהו עד עצם התקרה, עדים אילמים לחייו של סטאכייב, אשר גם היא לא ידעה עליהם מאומה.

„בקורס השלישי באוניברסיטה פגשתי אדם אחד... הוא היה ימאי ונסע למקום־עבודתו צפונה, נו, ואף אני נסעתי עמו“, הישירה ואמרה.

„בכל־זאת, חבל שעזבת את האוניברסיטה... אני, בגלוי אגיד, תליתי בכך תקוות

גדולות. לא רבים המומחים במקצוע זה. ואני הנה נותרתי לבדי...". כך אמר סטאכייב לפתע. כשהוא חש צורך עז לשתף את לבו של מישהו ברגשותיו. "זה שנתיים מתה עלי אשתי. ככה זה, קסניה... אינני זוכר את שם אביך..."

"אין צורך בשם אבי", אמרה.
 "ככה זה, קסניה..." חזר ואמר בעצב. "ובאיזה עתון את עובדת?"
 "ברגע זה אני מסיימת ספר-סיפורים בשביל הוצאת-הספרים". אמרה קסניה, "ואחר-כך נראה. לגבי אין הנסיעה דבר פשוט כל-כך", הוסיפה בהתאמצות קלה. "הענין הוא בזה שיש לי בן קטן, בן שש בסך-הכל... אין לי אצל מי להשאיר אותו. אמי גרה בבלרוסיה... להוביל אותו לשם — רחוק".

"נו, וכי עם אביו אינו יכול להישאר?" שאל סטאכייב.
 "נפרדתי מבעלי לפני שש שנים", ענתה קסניה, לאחר שתיקה קלה.
 "כך... כך..." רק זאת מצא סטאכייב לנחוצך לומר, כשהוא מנענע בבלוריתו. "ענין מסובך הם החיים. הרי ידוע איך נאמר בהגדה על סדקו: הוי מה-רוב מספר האנשים שהחלו לטבוע בים הכחול".

בכל לבבו צר היה לו על קסניצ'קה ניצאייבה, תפוחת-הלחיים לשעבר, שלא מעט עבר עליה. כפי הנראה.

משהו משותף נסתמן בחייהם, החורגים מן המסגרת.
 "ואת צריכה לזמן לפני את הנער שלך ויהי-מה", קם והציע הפרופיסור. "אני, למען האמת, חולשה מיוחדת יש לי לעסקנים הצעירים הללו... באמת, קסניה, מאד ינעם לי הדבר".

ככה, בפשטות ובלבביות, נדברו שמחתיים תבוא קסניה עם בנה, והוא, ואסילי איואנוביץ' סטאכייב, יכין לצעיר אי-אילו הפתעות נעימות. קסניה הלכה, וכתב-היד שהשאירה אצר בתוכו לא סיפור פיוטי עתיק בלבד אלא את סיפור-חייה של קסניה ניצאייבה, שסטאכייב לא יכול היה שלא לחוש בו.

למחרת היום, בשוכו לעת ערב מן האוניברסיטה, האריך דרכו ונכנס לחנות צעצועים ברחוב ארבט... אדם שאינו יודע מתוך נסיונו איך להתהלך עם ילדים אינו מסוגל כלל לשוות לנגד עיניו מה עשוי לעניין ילד בן-שש — לוטו, או בידוק, קרוקט-שולחן או אקדח היורה במקל גומי. לא נותר לסטאכייב אלא לסמוך על נסיונה של הזבנית, לרכוש אקוואריום שממנו אפשר לדוג בחכה מגנטית דגים של קרטון. סטאכייב היתה בו נטייה מופלגת לילדים: כמיהתה של אשתו ללדת ילד לא באה על סיפוקה.

למחרת, כפי שנדברו, באה אליו קסניה עם בנה, אכן, אולי מתוך שידע סטאכייב את גורלם נראה לו הילד בוגע-עדה-לב במיוחד. הוא דמה מאד לאמו, עיניו אף הן היו כעין הספיר העז.

"נו, הנה שמח אני מאד להיפרות החדשה", אמר סטאכייב בהושיטו את ידו לילד.
 "קוראים לי דוד ואסיה, ומה שמך אתה?"

אך הילד שתק, ורק לאחר שבעורת החכה הועלו דגים אחדים מן האקוואריום

הצהיר הילד שקוראים לו קוליה ושכנם-לדירה, איואן בוריסוביץ', אף הוא אוהב לדוג דגים, ובשבו תמיד הוא מביא עמו דגים ברשתו, ופעם נתן לו במתנה דג קטן שזמן רב שחה והשתכשך בצנצנת-המים.

אחר שחו תה; סטאכייב קנה ממתקים, בלי להיועץ בשום איש, וכאן כבר לא טעה: בממתקי „משקנו בצפון“, „הואל-נא וקח“, קלע ולא החטיא.

„הנה התיידדנו עם נערך“, אמר סטאכייב כאשר התכוננה כבר קסניה ללכת, „וידוע אתה מה, קוליה“, נתלבב פתאום, „איך ייראה הדבר בעיניך, אם אזמין אותך לבקר אתי בגן-החיות? בשבוע הבא אהיה לגמרי פנוי, וכך אקח אתי אפוא את קוליה שלך, קסניצ'קה... את תמשיכי לעמול על ספרך, ואני והוא נטייל לנו להנאתנו כאנשים חפשים“.

כעבור ימים-מספר סר סטאכייב לקחת את קוליה והסיעו במונית לגן-החיות, שהוא עצמו בוודאי לא היה בו זה עשר שנים, ובאמת טיילו שניהם להנאתם, הסתכלו בגורי-החיות, האכילו את הדובים.

תכופות יארע לבני-אדם שחייה-נפש שלהם נהרסו שהם מוצאים סיפוק רב בחברת ילדים, הילדים הם יצורים גלבים, ובלבביות הם משיבים על לבביות. האם תמיד אסירת-תודה למי שמוצא מסילה אל לב ילדה, בעיקר אם מסיבה זו או אחרת המר הגורל עם הילד.

וכך מבלי משים אירע הדבר שהחלה קסניה להתכיף יותר ויותר את ביקוריה בדירה שאצטבותיה עמוסות ספרים, מפליגים היו בשיחה על הספרות העתיקה, שלא עלה בידי קסניה להתמחות בה, ועל העתונאות והוקיה החמורים, ועל האדם שלעולם אינו יודע היכן ומה הוא מאבד — ומתי ומה הוא מוצא.

מן-הסתם גם סטאכייב לא היה יכול להודות לעצמו איך אירע שאותה קסניה ניצאיבה, שנעלמה פעם משה-ראייתו, שבה-חדרה אל חיי בתקופה שבה זקוק הוא ביותר לקירבה נפשית אל מישהו, ויותר ויותר נעשה לו הדבר בחזקת הכרה. אף הילד הפך להיות דבר שבהכרה, וכבר דבק בו כדבוק אל גבר ילדים יתומים-מאב.

בחדר-עבודתו של הפרופיסור הופיעו קוביות על הרצפה, ואפילו אופניים עם פעמון מאריך-צלצל. בקיץ התארחתה קסניה במעון-הקיט של סטאכייב, שעמד משמים אחרי מות אשתו, והילד נשאר שם לעתים לימים מספר. אחר חזרו יחדיו העירה. סטאכייב לא העז להודות בינו-לבינו שלא די שנקשרה נפשו בנפשה של קסניה אלא שאיזה רגש שאין להסבירו נתלווה לכך — אותו רגש טמיר ובלתי-מובן הפוקד את האדם כשהוא מאושר בלי שום סיבה.

בראשית אוגוסט מסרה קסניה את ספרה להוצאת-הספרים ובאה אל מעון-הקיט אל בנה, שכבר התארח כאן כמה ימים. חודש אוגוסט היה חם; עדיין התגעשו בו לעתים סופות-קיץ בכל עזון ודומה היה כי עוד רחוקה עד-אינקץ עת ראשית הלימודים באוניברסיטה, עונת-החורף. בהתבוננו בקסניה הבחין סטאכייב שאף היא חל בה שינוי פנימי, ונתגלה בה משהו חדש, שלי, אך בהיבמידה גם נרגש...

הם נשארו שניהם ביחידות על ספסל הגן. שעת בין־הערביים הפיצה באוויר ריח חריף וכבד של טבק. רק משב־הרוח הערבי, מוקדם וקריר, בישר כי קרוב הסתו. „איזה אדם טוב ונפלא אתה, ואסילי איואנוביץ“, אמרה קסניה. „כל־כך אני אסירת־תודה לך על הכל. ואת לב ניקולצ'יה פשוט כבשת... אינני יודעת מה יהיה עליו עכשיו מאחר שאינו פוסק מדבר על הדוד ואסיה שלו“.

„את, קסניה, קסניה...“, אמר סטאכייב בעצב ומהורהר. „אילו על זאת מתוסף היה מעט מלבך שלך, עדי־כמה יכולתי להיות מאושר עם שניכם גם יחד!“ מיד הרצינה קסניה ומעתה ישבה שותקת וניבטת נכחה. הוא נגע בידה. „אין לך מה להשיב לי?“ שאל בדחילו.

„כה הרבה אני חייבת לך, ואסילי איואנוביץ“, אמרה ודמעות נוצצו בעיניה. „וכה משתוקקת אני שתהיה מאושר“.

ביקש להגות ולומר: „בידך הדבר“ — אך לא העז.

„בחיי חלו כמה שינויים“, אמרה. „חשתי את עצמי בודדה מאד בשנים אלו ולא קלים היו חיי. והנה פגשתי אדם אשר עמו לא עוד אהיה בודדת. גם הוא עתונאי. ברגע זה נשלח ככתב לסיביריה“.

„הנה כך הם פני הדברים...“, הפטיר סטאכייב.

„סיביריה... זה, כמובן, רחוק... יהיה עלי להיפרד לזמ־מה מקוליה, אביא אותו אצל אמי“.

„הנה כך הם פני הדברים“, חזר סטאכייב ואמר. „ואני אף חדר התכוננתי להתקין לקוליה. החלטתי להצטופף קצת בספרייתי“, הוסיף בחיך נוגה. „חשבתי לי, מוטב יבוא תכופות אלי ולא יפריעך...“

היא ישבה בראש מורכך וכמו לראשונה צפה בה ההכרה בדבר שלא עלה בדעתה קודם־לכן. וכי איך יכלה שלא לחוש עדי־מה חדרה לתוך חיי בתקופת ריקנותו הגדולה ביותר; אכן, אפשר שבמידה רבה מאד היא ממלאה את הלב הבודד הזה? „אל־אלוהים, כמה אשמתי כלפין, ואסילי איואנוביץ“, אמרה נואשה כמעט. „לעולם לא אסלח לעצמי על כך“.

„אך לא, וכי מה... הכל כשורה, קסניצ'קה. כך צריך להיות. הסיפור שלי ושלך הוא סיפור עתיק־מים, וכל כמה שלא יעברו הדורות תמיד יהיו הסיפורים אותם, או אולי מוצלחים יותר — כל עוד חי, מחפש, מוצא ומאבד הוא האדם. ברגע זה את מאושרת, ואל לך לסבך את חייך... אך זכרי כי בשבילי אין את ענן החולף על פני אלא משהו כבד־משקל הרבה יותר“.

הם קמו והלכו לאטם הביתה.

„כן, ועוד דבר“, אמר סטאכייב. „סיביריה רחבת־ידיים היא והרבה שמיים מעליה... אבל זקוק אדם גם לקורת־גג. אם אי־פעם לא תחושי את עצמך בנוח תחת השמיים הללו — ובכל לבי אינני מאחל לך זאת — דעי כי צל־קורת תמיד נכון לפניך“.

הם שבו למעון־הקיט וקסניה עזרה לנער לאסוף את צעצועיו.

„הדוד ואסיה, ומחר תבוא העירה?“ שאל הילד לענין, כאילו הכל הוסכם ביניהם מכבר. „באיזו שעה תגיע?“

„בשתיים-עשרה“, אמר סטאכייב, „בדיוק בשעה 12“. אחר-כך הלכו לתחנת-הרכבת, והילד השתדל, באחוזו ביד סטאכייב, לצעוד צעדי-גבר.

„אני אשהה אצלך מחר כל היום“, הבטיח, כאומר להקל מעל סטאכייב את בדירותו בהיותו לבדו בערב העומד לפניו במעון-הקיט. „אמא תביא אותי אליך ב-12, ואני אבלה אצלך את כל היום“.

בשובו מן התחנה לא העלה סטאכייב אור במעון-הקיט. החושך כבר ירד. הסתיו השיב קור מעבר לחלון. הוא יצא למרפסת, תחב ידיו בכיסי מקטרנו ושעה ארוכה עמד בחשיכה. עתים אפשר היה לנחש, לשמע הרחש הקל, כי נשר עלה מעץ. וככה, בפרידתו מן הדבר שאליו נמשך לבו ושהלך ממנו בלי לשעות אליו, חשב סטאכייב שהנה דווקא בחיפושים אחר האושר מתבטאים חייו המלאים של האדם, גם אם לא תמיד ישים האושר פעמיו אליו במתכוון...